

3.4- LÀM THẾ NÀO ĐỂ TRUNG QUỐC ĐÁNH BẠI MỸ ?

Diêm Học Thông (Yan Xuetong)

The New York Times- 20-11-2011

Bắc Kinh.–

Với ảnh hưởng ngày càng lớn của Trung Quốc lên nền kinh tế thế giới, và sức mạnh quân sự cũng có khả năng tăng cao, sự đua tranh giữa Mỹ và Trung Quốc là chuyện không tránh khỏi. Lãnh đạo ở cả hai quốc gia đều khẳng định một cách lạc quan là cuộc đua tranh này không dẫn đến đụng độ và đe dọa tới trật tự thế giới.

Hầu hết các chuyên gia hàn lâm cũng không có vẻ khát máu. Nếu lịch sử là người hướng dẫn, sự nổi lên của Trung Quốc thực tế không đặt ra thách thức đối với nước Mỹ. Các đại cường đang nổi lên muốn tìm kiếm thêm quyền lực trong hệ thống toàn cầu, và các đại cường đang suy tàn ít khi chịu đi xuống mà không chiến đấu. Và với sự khác biệt giữa hai hệ thống chính trị của Mỹ và Trung Quốc, những người bi quan có lẽ nghĩ rằng khả năng xảy ra chiến tranh rất cao.

Tôi là một nhà thực dụng chính trị. Các chuyên gia phương Tây đã gán cho quan điểm của tôi là điều hâu (1). Và thực tế là tôi không bao giờ đánh giá quá cao sự quan trọng của đạo đức trong quan hệ quốc tế. Nhưng thực dụng chủ nghĩa không có nghĩa là người làm chính trị chỉ chú trọng tới sức mạnh quân sự và kinh tế. Thực tế cho thấy đạo đức có thể giữ vai trò chủ chốt trong việc định hình sự ganh đua giữa các đại cường – và phân chia kẻ thắng người bại.

Tôi đi tới những kết luận này nhờ đã nghiên cứu các lý thuyết gia chính trị thời cổ của Trung Quốc, như là Quản Tử (Quản Trọng), Khổng Tử, Tuân Tử và Mạnh Tử (2). Họ đã viết sách từ thời tiên Tần, trước khi Trung Quốc thống nhất và trở thành một đế quốc 2000 năm về trước. Thời đó Trung Quốc là một thế giới gồm có nhiều nước nhỏ cạnh tranh gay gắt với nhau để chiếm được lợi thế lãnh thổ.

Có lẽ đó là thời kỳ lớn nhất của tư duy Trung Quốc và có nhiều trường phái đua tranh để giành lấy ưu thế ý thức hệ và ảnh hưởng chính trị. Họ tập trung vào một điểm : then chốt cho ảnh hưởng quốc tế là sức mạnh chính trị, và tính chất trung tâm của sức mạnh chính trị là lãnh đạo phải có đạo đức. Nhà lãnh đạo hành động theo tiêu chuẩn đạo đức bất cứ vào lúc nào cũng có chiều hướng chiến thắng trong cuộc chạy đua chiếm quyền lãnh đạo lâu dài.

Trung Quốc đã được vua Tần tàn bạo thống nhất vào năm 221 TCN. Nhưng triều đại ngắn ngủi của ông ta không được thành công như Hán Vũ Đế của nhà Hán. Vua Hán đã có cái nhìn thực dụng pha lẫn với “quyền lực mềm” của Khổng Tử để cai trị đất nước hơn 50 năm, từ 140 TCN đến 86 TCN.

Theo tư tưởng của nho gia Tuân Tử thời cổ sơ, có ba loại lãnh đạo : quyền hạn nhân trị, bá trị và bạo trị. Nhân trị chiếm được trái tim và trí óc của người dân trong nước cũng như ở nước ngoài. Bạo trị – dựa trên sức mạnh quân sự – chắc chắn sẽ tạo ra kẻ thù. Bá trị nằm ở giữa : nó không lừa dối nhân dân ở trong nước và không lừa dối đồng minh ở nước ngoài, nhưng nó hay thờ ơ với vấn đề đạo đức và hay sử dụng tới bạo lực để chống lại những nước không phải liên minh của họ. Các triết gia nói chung đều đồng ý là nhân trị sẽ chiến thắng trong mọi cuộc đua tranh chống lại bá quyền hay bạo quyền.

Những lý thuyết này có vẻ xa vời với hiện tại, nhưng thật ra chúng có những điểm song hành. Thực tế, có lần Henri Kissinger đã nói với tôi là ông ta tin rằng tư tưởng thời cổ hơn là bất cứ loại ý thức hệ ngoại lai nào, sẽ trở thành lực trí thức thống soái nằm sau những chính sách ngoại giao của Trung Quốc.

Sự chia cắt đất nước trong thời tiền Tần giống như sự chia cắt thế giới hiện nay, và giải pháp do các lý thuyết gia đưa ra thời cổ có liên quan trực tiếp tới tình hình hiện tại – nghĩa là những quốc gia nào chỉ dựa trên sức mạnh quân sự và kinh tế mà không chú ý tới một lãnh đạo có đạo đức, sẽ đi đến thất bại.

Chẳng may, quan điểm này không có ảnh hưởng mấy trong thời buổi kinh tế này, mặc dù các chính phủ vẫn hay nhắc tới. Chính phủ Trung Quốc cho rằng sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc là nền móng của phép màu kinh tế Trung Quốc, nhưng nó nhiều khi hành xử với suy nghĩ là sự cạnh tranh với Hoa Kỳ chỉ nằm trong lĩnh vực kinh tế. Và tại Mỹ, các chính trị gia luôn luôn nói là có tiến triển, nhưng không bao giờ thất bại, trong sự lãnh đạo của họ.

Cả hai chính phủ phải hiểu rằng sự lãnh đạo chính trị, thay vì hành động ném tiền ra, sẽ quyết định ai là người chiến thắng trong cuộc chạy đua tới vị trí lãnh đạo thế giới.

Nhiều người nghĩ sai lầm là Trung Quốc có thể cải thiện quan hệ quốc tế chỉ bằng cách tăng thêm viện trợ kinh tế. Nhưng mua được sự yêu thích khó lắm. Những “ tình hữu nghị ” loại này không đứng vững được qua thử thách với thời gian.

Như vậy làm sao Trung Quốc chiếm được trái tim của nhân loại trên khắp quả địa cầu ? Theo như các nhà hiền triết cổ xưa, nó phải bắt đầu từ nội trị. Nhân trị bắt đầu bằng cách tạo ra mô hình để mên ở trong nhà trước, rồi nó sẽ quyến rũ được người nước ngoài.

Có nghĩa là Trung Quốc phải chuyển dịch từ chính sách lấy phát triển kinh tế làm ưu tiên, để thiết lập một xã hội hài hòa, rũ bỏ hết sự cách biệt giữa người giàu và người nghèo. Nó cần phải thay đổi sự tôn thờ đồng tiền bằng nền đạo đức truyền thống, và xóa sạch tham nhũng chính trị để tái tạo công lý xã hội và bình đẳng.

Tại các nước khác, Trung Quốc nên gương cao chính sách nhân trị để cạnh tranh với nước Mỹ. Nước Mỹ vẫn còn là một cường quốc bá chủ nổi trội. Sức mạnh quân sự làm chỗ dựa cho bá quyền, và giúp cất nghĩa tại sao Hoa Kỳ lại có nhiều đồng minh như vậy. Tổng thống Obama đã phạm nhiều lỗi lầm ở Afghanistan, Iraq và Libya. Nhưng hành động của ông ta cho thấy Washington vẫn còn khả năng đeo đuổi 3 cuộc chiến tranh cùng một lúc. Ngược lại, Trung Quốc không tham gia vào một cuộc chiến tranh nào kể từ năm 1984, với Việt Nam (2) và có rất nhiều sĩ quan cao cấp của

Trung Quốc, chứ chưa nói đến binh lính, không có một chút kinh nghiệm chiến trường.

Nước Mỹ có nhiều quan hệ tốt với các nước trên thế giới hơn là Trung Quốc, kể cả về chất lượng và số lượng. Nước Mỹ có trên 50 quốc gia đồng minh chính thức, trong lúc Trung Quốc không có ai cả. Bắc Triều Tiên và Pakistan chỉ là các quốc gia cận đồng minh của Trung Quốc. Bắc Triều Tiên thành lập liên minh chính thức với Trung Quốc vào năm 1961, nhưng không có hoạt động quân sự chung với nhau, và không buôn bán vũ khí trong nhiều thập kỷ. Trung Quốc và Pakistan có quan hệ quân sự đáng kể, nhưng không có hiệp ước liên minh quân sự chính thức nào gắn bó hai quốc gia lại với nhau.

Để tạo một môi trường thuận tiện cho sự nổi lên của mình, Bắc Kinh cần phải triển khai những quan hệ ngoại giao và quân sự có chất lượng cao hơn Washington. Không một đại cường lãnh đạo nào có khả năng đạt được quan hệ hữu nghị với mọi quốc gia trên thế giới. Như thế, cốt lõi của sự ganh đua giữa Trung Quốc và Hoa Kỳ là xem ai có được bạn bè có chất lượng cao. Để đạt được mục tiêu này, Trung Quốc phải có một lãnh đạo có đạo đức cao hơn là Mỹ.

Trung Quốc cũng phải nhận ra rằng họ là một đại cường đang nổi lên và phải lãnh những trách nhiệm tương xứng với quy chế này. Ví dụ, khi phải cung cấp sự bảo vệ cho các nước yếu hơn, giống như Mỹ đã làm ở châu Âu, và vùng Vịnh Ba Tư, Trung Quốc cần phải có thêm những dàn xếp an ninh với các nước lân bang, tương tự như mô hình Tổ chức Hợp tác Thượng Hải, một diễn đàn khu vực gồm có Trung Quốc, Nga và nhiều nước Trung Á.(3)

Và về phương diện chính trị, Trung Quốc phải trở lại truyền thống sử dụng tinh hoa của mình (*meritocracy*). Các viên chức cao cấp nhất của Nhà nước phải được lựa chọn trên cơ sở đạo đức và thông minh, chứ không chỉ giản đơn có kỹ thuật hay có khả năng quản lý. Trung Quốc phải mở rộng cửa, và lựa chọn viên chức từ các nơi trên thế giới đáp ứng được tiêu chuẩn đưa ra, như thế sẽ cải thiện được sự quản lý của mình.

Triều đại nhà Đường – kéo dài từ thế kỷ thứ 7 tới thế kỷ thứ 10, có lẽ là thời kỳ chói lọi nhất của Trung Quốc – đã sử dụng một số đông người nước ngoài làm quan trong triều (4) Trung Quốc nên làm giống như vậy, và cạnh tranh với nước Mỹ để lôi cuốn người nhập cư tài giỏi.

Trong thập niên tới, các nhà lãnh đạo mới của Trung Quốc xuất thân từ thế hệ đã trải nghiệm qua những khó khăn của cuộc cách mạng văn hóa. Họ rất quyết tâm và tôn trọng nguyên tắc chính trị hơn là bổng lộc vật chất. Các vị lãnh đạo này phải có vai trò lớn hơn trên chính trường thế giới, và cung cấp bảo trợ an ninh và hỗ trợ kinh tế cho các quốc gia yếu hơn.

Có nghĩa là cạnh tranh với Mỹ trên các bình diện chính trị, kinh tế và công nghệ. Sự cạnh tranh như vậy có thể tạo ra căng thẳng ngoại giao, nhưng có ít nguy cơ đụng độ quân sự.

Bởi vì sự cạnh tranh trong tương lai giữa Trung Quốc và Mỹ sẽ khác sự cạnh tranh giữa Mỹ và Liên Xô trong thời chiến tranh lạnh. Cả Trung Quốc lẫn Mỹ đều không cần tới những cuộc chiến tranh ủy nhiệm để bảo vệ lợi ích chiến lược của mình, hoặc xâm chiếm những nguồn tài nguyên thiên nhiên và công nghệ.

Sự đòi hỏi của Trung Quốc tăng cường cho quy chế lãnh đạo thế giới của mình, và nỗ lực của Mỹ duy trì vị trí hiện tại là một cuộc chơi tổng bằng số không. Chính là cuộc chiến chinh phục tâm và trí của các dân tộc sẽ quyết định ai là người thắng cuộc. Và giống như các nhà hiền triết Trung Quốc cổ xưa đã dự đoán, quốc gia nào phô trương được nhiều nhân trị sẽ chiến thắng.

Diêm Học Thông
Khoa trưởng Viện Quan hệ Quốc tế hiện đại
Đại học Thanh Hoa – Bắc Kinh

Chú thích :

- (1) Diều hâu (*hawk*) : Nguồn gốc từ Mỹ, có nghĩa là hiếu chiến.
- (2) Tuân Tử (312-230 TCN) Cuối thời Chiến quốc. Bách gia chư tử – làm quan ở nước Tề. Thầy của Lý Tư (thừa tướng nước Tần) và Hàn Phi Tử.

Quản Trọng (Quản Tử) (725-645 TCN). Trong thời Chiến quốc, làm tể tướng cho vua Tề Hoàn Công (685 TCN), chủ trương “ *bất chiến tự nhiên thành* ”, tức là dùng ảnh hưởng kinh tế hay văn hóa để chiếm lĩnh (hay đồng hóa) một nước khác, không cần dùng tới chiến tranh xâm lược. Ngày nay, người Trung Quốc gọi đó là chiến thuật “ *diễn biến hòa bình* ”. Quản Trọng vừa là nhà chính trị, vừa là nhà tư tưởng lớn của thời Chiến quốc.

Quản Trọng đã hiện đại hóa nước Tề thông qua việc tiến hành rất nhiều cải cách. Về mặt chính trị, ông tập trung hóa quyền lực và phân chia nước thành nhiều làng, mỗi làng tập trung vào một lĩnh vực thương mại riêng. Thay vì dựa vào giai cấp quý tộc để thu thuế như truyền thống trước kia, ông áp dụng tiền thuế trực tiếp tới mỗi đơn vị làng xã. Ông cũng phát triển một biện pháp lựa chọn người tài mới và có hiệu quả hơn. Dưới thời Quản Trọng, nước Tề chuyển từ chế độ quan liêu quý tộc sang chế độ quan liêu chuyên nghiệp

- (3) *Lời bình của dịch giả :*

- 1- Chiến tranh Trung Quốc tấn công vào biên giới Việt Nam xảy ra vào năm 1979 chứ không phải 1984.
- 2- Tuân Tử là ông thầy của phái Pháp gia (dùng pháp luật để trị dân). Người áp dụng triệt để nhất ý kiến này là Lý Tư, thừa tướng của Tần Thủy Hoàng. Cho nên không thể đi theo Tuân Tử để thi hành nhân trị được. Lúc còn sống, Mao Trạch Đông đã đưa ra cuộc đấu tố chống lại phái Nho gia (gồm cả Khổng tử), và đề cao phái Pháp gia (trong đó có Tần Thủy Hoàng là đại diện). Cho nên, nếu đề cao Tuân Tử, cũng có nghĩa là trở lại cuộc đấu tố nho gia do Mao gây ra vào những năm đầu thập kỷ 1970.

- (4) Quan điểm thế giới hiện nay giống như thế giới Trung quốc thời tiên Tần là quá gượng ép. Trung Quốc thời Tiên Tần gồm nhiều quốc gia nhỏ, nhưng có chung ngôn ngữ, phong tục, văn hóa. Còn các quốc gia của thế giới hiện đại có rất nhiều điểm dị biệt với nhau : về văn hóa, ngôn ngữ, lịch sử, truyền thống...
- (5) Triều đại nhà Đường đã sử dụng nhiều người Mông Cổ làm quan trong triều, cho nên bị các quan lại gốc Hán không ưa. Khi Cao Tông mất, Võ Tắc Thiên lên ngôi, đã xưng đế, đổi triều đại thành ra nhà Chu, và thay thế quan lại người nước ngoài

bằng người gốc Hán. Trong hơn 20 năm qua, chính phủ Trung Quốc cũng đã đưa ra chương trình “ hải quy ” (từ nước ngoài về, tức là Hoa kiều hồi tịch), kêu gọi Hoa kiều về Trung Quốc, để canh tân đất nước. Nhờ vậy, rất nhiều ngành công nghiệp cao, như công nghệ thông tin, chế tạo xe hơi, máy bay, hỏa tiễn... đã được đẩy mạnh, góp phần làm tăng nhanh Tổng sản lượng quốc gia (GDP). Về điểm này, tác giả đã nhìn ra lợi thế vô cùng mạnh của nước Mỹ là họ có chính sách chấp nhận người nhập cư vào Mỹ, nhất là những người có khả năng chuyên môn. Nhờ vậy, nước Mỹ đã luôn luôn đi đầu thế giới về công nghệ. Chưa kể tới các chính sách đối ngoại cũng như xã hội, cũng luôn luôn dẫn đầu thế giới.